

European Monitoring Centre
for Drugs and Drug Addiction

Evropski standardi kvaliteta za prevenciju zloupotrebe droge: kratki vodič

Pripremili

Angelina Brotherhood i Harry R. Sumnall

Centar za javno zdravstvo, Univerzitet John Moores u Liverpoolu,

Velika Britanija

Juli, 2013.

Sadržaj

Uvod EMCDDA-a	3
Uvod	4
<i>O standardima kvaliteta .....</i>	<i>4</i>
<i>Ciklus projekta – tri nivoa .....</i>	<i>5</i>
Tabela 1.: Faze i komponente projekta u okviru evropskih standarda kvaliteta prevencije zloupotrebe droga.....	7
<i>Korištenje priručnika o standardima kvaliteta.....</i>	<i>7</i>
<i>Korištenje kratkog vodiča i kontrolnih listi.....</i>	<i>8</i>
Standardi i kontrolne liste	12
<i>Unakrsna razmatranja.....</i>	<i>12</i>
<i>Prva faza projekta: Procjena potreba .....</i>	<i>15</i>
<i>Druga faza projekta: Procjena resursa .....</i>	<i>18</i>
<i>Treća faza projekta: Formulacija programa .....</i>	<i>20</i>
<i>Četvrta faza projekta: Osmišljavanje intervencije .....</i>	<i>23</i>
<i>Peta faza projekta: Upravljanje i mobilizacija resursa.....</i>	<i>26</i>
<i>Šesta faza projekta: Isporuka i nadzor.....</i>	<i>30</i>
<i>Sedma faza projekta: Završne procjene.....</i>	<i>33</i>
<i>Osma faza projekta. Širenje informacija i poboljšanje .....</i>	<i>35</i>
Samoprocjena: akcioni plan	37
Relevantna literatura.....	38

Uvod EMCDDA-a

Ovu verziju „kratkog vodiča“ evropskih standarda kvaliteta za prevenciju zlouporabe droga su pripremili Angelina Brotherhood i Harry R. Sumnall uz finansijsku podršku EMCDDA-a u sklopu projekta: „Priprema korisnika IPA sredstava za učešće u Evropskom centru za kontrolu droga i ovisnosti o drogama (eng. *European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction - EMCDDA*)”, Projekt br. 2011/280–057, koji se finansira sredstvima Instrumenta Evropske komisije za predpristupnu pomoć - IPA. Ovaj dokument je zasnovan na EMCDDA-ovom priručniku posvećenom istoj temi koji je objavljen 2011.

Svrha ovog vodiča je da pruži praktične informacije o standardima kvaliteta prevencije koji su dostupni van granica Evropske unije. On sadrži opis osam faza ciklusa prevencije zlouporabe droge kao i kontrolnu listu sa samoprocjenu koja se može koristiti prilikom planiranja i provođenja aktivnosti prevencije. Osmišljen je za one koji se ovim pitanjima bave praktično i na terenu.

Ovaj dokument će biti dostupan preko interneta, isprva na engleskom jeziku, a potom i na drugim jezicima, shodno daljem razvijanju projekata tehničke saradnje EMCDDA-a.

Ovom prilikom želimo zahvaliti Angelini Brotherhood i Harryju R. Sumnallu na njihovom doprinosu ovoj publikaciji.

Uvod

O standardima kvaliteta

Evropski standardi kvaliteta za prevenciju zloupotrebe droga, koje je Evropski centar za kontrolu droga i ovisnosti o drogama (EMCDDA) ⁽¹⁾ objavio u vidu Priručnika br. 7, pružaju prvi evropski okvir sa smjernicama za visokokvalitetno provođenje prevencije zloupotrebe droga. Ovi standardi ističu sljedeće aspekte kvaliteta u aktivnostima prevencije:

- relevantnost aktivnosti za ciljanje određenih populacija i (među)vladinih politika
- usklađenost sa prihvaćenim etičkim principima
- integracija i promocija baze naučnih dokaza, kao i
- interna koherentnost, isplativost i održivost projekta.

Standardi obuhvaćeni priručnikom su izrađeni tokom dvogodišnjeg projekta sufinansiranog sredstvima Evropske unije u sklopu Programa za djelovanje u zajednici na području javnog zdravstva (2003–08.) (Projekat br. 2007304). Projekat je izvršilo Partnerstvo za standarde prevencije (Prevention Standards Partnership), multidisciplinarna i multisektoralna saradnja sedam evropskih organizacija pod rukovodstvom Centra za javno zdravstvo pri John Moores univerzitetu u Liverpulu iz Velike Britanije ⁽²⁾. EMCDDA je podržao Partnerstvo tokom cjelokupnog procesa te finansirao objavljivanje standarda u vidu priručnika, kao i izradu ovog kratkog vodiča.

Na početku ovog projekta, smjernice o planiranju i izvršenju djelotvorne prevencije zloupotrebe droga su bile dostupne samo u Zemljama članicama Evropske unije (EU). Dostupne smjernice su se razlikovale u kvalitetu, sadržaju i primjenjivosti, a pritom je nedostajao zajednički evropski okvir za kvalitet u prevenciji zloupotrebe droge. Samim tim, kvalitet usluga prevencije je često bio predmet diskrecije samih pružatelja usluga i lokalnih organa vlasti. Zbog toga je projekat uzeo za cilj unaprijediti evropsku politiku i prakse za prevenciju zloupotrebe droge tako što će izraditi zajednički referentni okvir za aktivnosti prevencije zloupotrebe droge.

Izrada standarda je zahtijevala prikupljanje i pregled dostupnih evropskih i međunarodnih smjernica za prevenciju zloupotrebe droge. U ovoj fazi je napravljena razlika između smjernica baziranih na sadržaj intervencija („šta“) i onih fokusiranih na formalne aspekte preventivnog rada („kako“). Partnerstvo je odlučilo da se fokusira na smjernice posvećene pitanju „kako“ vršiti prevenciju ⁽³⁾. Pomoću kvalitativne analize sadržaja je sintetizirano devetnaest kompleta standarda kvaliteta u skladu sa određenim kriterijima, i na taj način je izrađen prvi nacrt. U narednoj fazi je izvršena procjena relevantnosti, korisnosti i isplativosti ovih standarda iz prvog nacrta pomoću internet anketa i fokus grupa u šest EU zemalja. Preko 400 delegata iz različitih profesionalnih grupa je dalo povratne informacije o sadržaju nacrta standarda i istaklo određene probleme u implementaciji. Na osnovu ovih konsultacija, Partnerstvo je revidiralo i finaliziralo standarde, te izradilo kontrolnu listu za samoprocjenu koja je predstavljena u nastavku ovog dokumenta. Više informacija o izradi standarda možete naći u EMCDDA-ovom priručniku.

Nakon završetka projekta, evropski standardi kvaliteta u prevenciji zloupotrebe droge su prilagođeni tako da služe kao dio studije razvoja standarda kvaliteta i referentnih vrijednosti u smanjenju potražnje za drogom (eng. EQUUS) koji se odnosi na prevenciju ⁽⁴⁾.

⁽¹⁾ Brotherhood, A., Sumnall H., R. and the Prevention Standards Partnership (2011), *European drug prevention quality standards: a manual for prevention professionals*, EMCDDA Manuals No 7, Luxembourg. Publications Office of the European Union.

⁽²⁾ Partnerske organizacije su: ASL di Milano (Italija), Consejería de Sanidad – Servicio Gallego de Salud (Xunta de Galicia) (CS-SERGAS) (Spanija), Azienda Sanitaria Locale n. 2 – Savonese (ASL2) (Italija), Institute for Social Policy and Labour – National Institute for Drug Prevention (SZMI-NDI) (Mađarska), National Anti-Drug Agency (NAA) (Rumunija), and National Bureau for Drug Prevention (NBDP) (Poljska). Please see the manual for names of individual contributors.

⁽³⁾ Standarde koji su fokusirani na ono „šta“ se radi u prevenciji je objavio Ured Ujedinjenih naroda za borbu protiv droge i kriminala (UNODC), vidi *International Standards on Drug Use Prevention* na <http://www.unodc.org/unodc/en/prevention/prevention-standards.html>

⁽⁴⁾ EQUUS projekt je rukovodio Istraživački institut za javno zdravstvo i ovisnost pri Univerzitetu u Cirihi uz sufinansiranje od strane Evropske unije. Više informacija se može naći na <http://www.isgf.ch/index.php?id=59&uid=41>

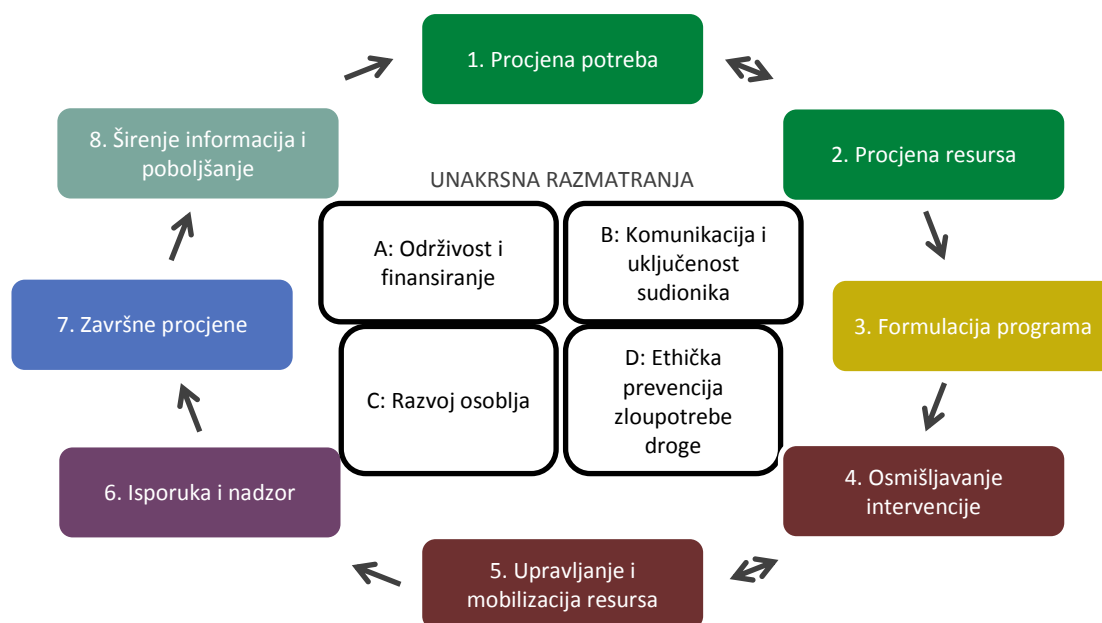
Dostupnost dogovorenog okvira koji je prilagodljiv lokalnim okolnostima bi trebao pružiti poticaj Zemljama članicama EU i ostalim zemljama da razviju standarde kvaliteta tamo gdje oni ranije nisu postojali (ili da revidiraju i ažuriraju postojeće standarde kvaliteta), te da ih prilagode sopstvenim potrebama. Usvajanje standarda će unaprijediti praksu prevencije zloupotrebe droge kao i efikasnost i efektivnost same primjene u praksi, sa smanjenom vjerovatnoćom intervencija bez efekta, odnosno sa jatrogenim (tj. negativnim) efektom. Samim tim, standardi će pomoći stručnjacima za prevenciju u izradi i promoviranju najboljih praksi, te im omogućiti da postignu dobre rezultate u izvršavanju zadataka lokalnih, regionalnih, državnih i međunarodnih strategija i politika posvećenih problemu droge.

Priručnik sa svim standardima je dostupan bez naknade na adresi EMCDDA:
<http://www.emcdda.europa.eu/publications/manuals/prevention-standards>

Više o standardima kvaliteta možete saznati ako kontaktirate Partnerstvo za standarde prevencije i pregledate pomoćne materijale na adresi: <http://www.prevention-standards.eu>

Ciklus projekta – tri nivoa

Slika 1.: Ciklus projekta posvećenog prevenciji zloupotrebe droga

Standardi su u projektnom ciklusu organizirani hronološki. Na osnovu pregleda postojećih standarda i konsultacija sa profesionalcima na polju prevencije zloupotrebe droge je utvrđeno da je tok, odnosno ciklus, projekta najbolji način za strukturiranje standarda.

Projektni ciklus sadrži osam faza: procjena potreba; procjena resursa; formulacija programa; osmišljavanje intervencije; upravljanje i mobilizacija resursa; isporuka i nadzor; završne procjene; i širenje i poboljšanje. Pored toga, unakrsna razmatranja u središtu projektnog ciklusa ističu aspekte od značaja za svaku od pojedinačnih faza projekta, konkretno: održivost i finansiranje; komunikacije i uključenost sudionika; razvoj osoblja; i etička prevencija zloupotrebe droge (vidi sliku 1.).

Ciklus daje obrazac koji profesionalci mogu *primjenjivati* kod planiranja i izvršenja aktivnosti prevencije. Međutim, to je i pojednostavljen model prevencije zloupotrebe droge koji bi profesionalci u ovom polju trebali pažljivo *prilagoditi* konkretnim okolnostima sa kojima se susreću. Na primjer, ako je aktivnost već u fazi implementacije, onda će kasnije faze projekta biti relevantnije od ranijih faza posvećenih planiranju programa.

Svaka faza projekta je podijeljena na nekoliko komponenti koje navode koje aktivnosti je potrebno poduzeti. Sve faze projekta zajedno broje ukupno 31 komponentu sa četiri komponente u okviru unakrsnih razmatranja (vidi tabelu 1.). U priručniku, svaka komponenta sadrži uvodni tekst koji navodi na koji način je ta komponenta uključena u standarde i šta treba uzeti u obzir prilikom implementacije. Ovdje predstavljeni raspored komponenti ne mora biti u skladu sa stvarnim prioritetima i hronološkim rasporedom komponenti.

Atributi predstavljaju treći nivo obuhvaćen standardima, i njima se detaljnije opisuje svaka od komponenti. Na ovom nivou se pravi razlika između osnovnih i stručnih standarda kako bi se prikazala raznolikost preventivnih aktivnosti i kapaciteta različitih organizacija. Samo osnovni standardi su sažeto prikazani u ovom dokumentu, dok se u punoj verziji priručnika mogu naći i osnovni i stručni standardi kvaliteta.

Tabela 1.: Faze i komponente projekta u okviru evropskih standarda kvaliteta prevencije zlouporabe droga

Unakrsna razmatranja
A: Održivost i finansiranje
B: Komunikacija i uključenost sudionika
C: Razvoj osoblja
D: Etička prevencija zlouporabe droge
1. Procjena potreba
1.1 Poznavanje politike i zakona posvećenih problemu droge
1.2 Procjene zlouporabe droge i potreba zajednice
1.3 Opisivanje potrebe – opravdavanje intervencije
1.4 Razumijevanje ciljne populacije
2. Procjena resursa
2.1 Procjena resursa ciljne populacije i zajednice
2.2 Procjena internih kapaciteta
3. Formulacija programa
3.1 Utvrđivanje ciljne populacije
3.2 Primjena teorijskog modela
3.3 Utvrđivanje svrhe, ciljeva i zadataka
3.4 Definiranje okruženja
3.5 Pozivanje na dokaze djelotvornosti
3.6 Utvrđivanje vremenskog rasporeda
4. Osmišljavanje intervencije
4.1 Osmišljavanje kvaliteta i djelotvornosti
4.2 Ako se koristi postojeća intervencija
4.3 Prilagođavanje intervencije ciljnoj populaciji
4.4 Ako se planiraju završne procjene
5. Upravljanje i mobilizacija resursa
5.1 Planiranje programa – ilustriranje plana projekta
5.2 Planiranje finansijskih zahtjeva
5.3 Formiranje tima
5.4 Rekrutiranje i zadržavanje učesnika
5.5 Priprema materijala za potrebe programa
5.6 Pružanje opisa programa
6. Isporuka i nadzor
6.1 Ako se vrši pilot intervencija
6.2 Implementacija intervencije
6.3 Nadzor intervencije
6.4 Prilagođavanje implementacije
7. Završne procjene
7.1 Ako se vrši procjena ishoda
7.2 Ako se vrši procjena procesa
8. Širenje informacija i poboljšanje
8.1 Utvrđivanje treba li nastaviti sa programom
8.2 Širenje informacija o programu
8.3 Ukoliko se izrađuje završni izvještaj

Korištenje priručnika o standardima kvaliteta

Ovaj kratki vodič predstavlja sažetak priručnika o standardima kvaliteta koji je dostupan preko internet stranice navedene u tekstualnom okviru na stranici 5. U priručniku se standardi kvaliteta posmatraju kao referentne vrijednosti koje profesionalcima mogu pomoći u utvrđivanju da li aktivnost, vršilac određene aktivnosti, itd. pružaju visok kvalitet. Priručnik o standardima potiče profesionalce i ostale praktikante u ovom području da uporede postojeće aktivnosti sa standardima i razmisle o načinima na koje ih je moguće poboljšati kako bi se postigli (čak i) bolji i održiviji rezultati.

Priručnik daje detaljne smjernice o načinima na koje standarde treba i ne treba koristiti. Ukratko, profesionalci će imati najveću korist od ovih standarda ako ih budu koristili:

- za potrebe informiranja, obrazovanja i usmjeravanja (npr. univerzitetski kursevi, nadzor)
- za samosagledavanje ili diskusiju u grupama (npr. među praktikantima koji su u direktnom kontaktu sa ciljnom populacijom, među rukovodiocima službi ili regionalnim timovima za planiranje)
- kao kontrolnu listu u toku razvoja ili procjene usluge (npr. za osobe zadužene za izradu programa, procjenjivače)
- za izradu ili ažuriranje kriterija kvaliteta (npr. donosioci politika, finansijeri)
- za procjene kvaliteta izvedbe (npr. kako bi se utvrdile potrebe profesionalnog razvoja).

Standardi su namijenjeni za širok spektar aktivnosti prevencije zlouporabe droge (npr. edukacija o problemu droge, strukturirani programi, „vanjski“ rad sa korisnicima (eng. outreach), kratke intervencije), okruženja (npr. škola, zajednica, porodica, rekreacijska okruženja, krivično pravosuđe), i ciljnih populacija (npr. mladi, porodice, etničke grupe). Aktivnosti prevencije zlouporabe droge koje su ciljane ovim standardima se mogu fokusirati na zakonom dozvoljene supstance poput alkohola ili duvana, kao i nezakonite supstance.

Uzimajući u obzir ovakvu raznolikost preventivnog rada, puna verzija standarda nudi dva nivoa: „osnovni“ i „stručni“. Osnovni standardi bi trebali biti primjenjivi na sve aktivnosti na prevenciji zlouporabe droge, bez obzira na konkretne okolnosti. Stručni standardi predstavljaju viši nivo kvaliteta; međutim, oni ne moraju uvijek biti primjenjivi, pa korisnici trebaju utvrditi jesu li relevantni, korisni i isplativi za primjenu u određenoj preventivnoj aktivnosti. Sa ciljem jednostavnije primjene, ovaj kratki vodič se oslanja samo na osnovne standarde.

Iako je fokus standarda na intervencijama, oni također mogu pomoći profesionalcima da razumiju na koji način pojedinci, organizacije, politike i (državne) strategije doprinose prevenciji zlouporabe droge. Zapravo, neke standarde je moguće ostvariti samo ako se razmotri i poboljša praktični i strateški kontekst u kojem se intervencije vrše. Na primjer, prioriteta i strategije koje utvrdi vlada i finansijerska tijela moraju promovirati dobru praksu u prevenciji.

Na osnovu konsultacija organiziranih sa ciljem izrade standarda, za određene svrhe ovaj priručnik ne predstavlja savršen alat. Primjena standarda kvaliteta ne može zamijeniti procjene procesa i ishoda. Iako standardi mogu pomoći u postizanju boljih rezultata procjene, procjene su i dalje neophodne za razumijevanje da li i na koji način intervencije daju rezultate. Kako je predstavljeno u priručniku, standardi također ne predstavljaju najbolje rješenje za formalnu samoprocjenu, strukturiranu obuku, vanjsku akreditaciju ili odlučivanje o finansiranju. Međutim, naknadni (eng. follow-up) projekt pod nazivom 'Promoviranje izvrsnosti u prevenciji zlouporabe droge u EU – Faza 2 Evropskog projekta za standarde kvaliteta na području prevencije zlouporabe droge (European Drug Prevention Quality Standards Project) se provodi od aprila 2013. do marta 2015. kako bi se standardi prilagodili ovim konkretnim svrhama. Ovaj projekt će također istražiti na koji način standardi mogu poboljšati aktivnosti prevencije u „stvarnom svijetu“ i na koji način se postizanje standarda može formalno potkrijepiti dokazima. Kao dio ovog *follow-up* projekta, primjeri praktične primjene standarda u Evropi i šire, kao i kompleti alata za podršku implementaciji standarda će biti objavljeni na www.prevention-standards.eu.

Korištenje kratkog vodiča i kontrolnih listi

Ovaj kratki vodič je namijenjen:

- profesionalcima koji još nisu upoznati sa konceptom standarda kvaliteta u prevenciji koji žele saznati više o ovoj temi
- profesionalcima kojima je potrebno više informacija o standardima kako bi odlučili da li im priručnik može biti do koristi u poslu
- profesionalcima koji žele napraviti prvi korak ka vršenju samoprocjene pomoću ovih standarda.

Ovaj dokument će biti naročito koristan za profesionalne grupe kao što su, tvorci politika i dužnosnici na državnom, regionalnom i lokalnim nivoima kao i rukovodioci službi.

Iako je priručnik već preveden na nekoliko jezika (vidi EMCDDA internet stranicu za više detalja), svrha ovog dokumenta je i da olakša uvođenje standarda u zemljama u kojima prijevod kompletnog priručnika još uvijek nije dostupan.

Ovaj dokument ne služi kao zamjena za postojeći priručnik. Umjesto toga, ovaj kratki vodič daje sažet prikaz sadržaja tog priručnika i potiče profesionalce da počnu koristiti standarde za samoprocjenu. Postoji nekoliko značajnih razlika između priručnika i ovog kratkog vodiča. Najvažnije je to što priručnik navodi konkretne standarde praveći razliku između osnovnih i onih na višem stručnom nivou. Ovaj dokument ne sadrži same standarde – on samo daje sažet prikaz osnovnih standarda. Pored toga, priručnik sadrži detaljan uvod, detaljnije informacije o primjeni standarda, obiman glosar, kao i spisak originalnih dokumenata na kojima su standardi zasnovani. Ove informacije su od ključnog značaja za razumijevanje konteksta i značenja standarda.

Gdje je to moguće, korisnici kratkog vodiča se trebaju oslanjati i na kompletan priručnik zarad boljeg razumijevanja standarda. Pomoćni materijali su dostupni i u elektronskom obliku na internet stranici EMCDDA i stranici projekta (vidi poveznice u tekstualnom okviru na stranici 5.).

S obzirom na ograničenu količinu detalja predstavljenih u ovom dokumentu i fokusu na opće informacije i počenu samoprocjenu, ovaj kratak vodič nije podesan za druge svrhe (npr. izrada kriterija kvaliteta). Profesionalci zainteresirani za primjenu standarda u takve svrhe se trebaju služiti isključivo punom verzijom priručnika.

U sljedećem dijelu vodiča se predstavljaju sve faze projekta i komponente standarda, te ističe zašto su oni važni za osobe koje se profesionalno bave prevencijom kao i ciljnu populaciju. Osnovni standardi su sažeto prikazani u vidu kontrolnih lista za samoprocjenu što također korisnicima pruža prostor za sagledavanje sopstvenog rada po pojedinačnim komponentama. Tabele u kontrolnim listama sadrže pet kolona: sažetak osnovnih standarda; tri polja za označavanje kvačicom (eng. checkbox) razmjera u kojima su standardi trenutno zadovoljeni; opcija „Nije primjenjivo“; prostor za napomene o trenutnoj poziciji; i prostor za bilježenje potrebnih naknadnih koraka. Na kraju kratkog vodiča stranica sa sažetkom potiče čitaoce da zabilježe glavne zaključke i aktivnosti koje proističu iz ispunjavanja kontrolnih lista.

Tabela „Kako ispuniti kontrolne liste“ prikazuje pojedinačne dijelove kontrolne liste i načine njihovog popunjavanja.

Svrha kontrolnih lista je da omoguće samoprocjenu, tj. utvrđivanje sopstvene pozicije u odnosu na standarde, te za utvrđivanje područja u kojima ima prostora za poboljšanja. Precizna priroda ove vježbe će zavisiti od konkretnih okolnosti programa ili organizacije („Šta želim/o postići?“) i onoga što je realistično („Šta istinski mogu/možemo postići?“). U priručniku, neki standardi sadrže primjere kako se dostignuća mogu u praksi potkrijepiti dokazima; to može pomoći ljudima u struci da procijene jesu li standardi zadovoljeni. Naknadni projekt koji se implementira u periodu od aprila 2013. do marta 2015. će pružiti konkretne pokazatelje u kojoj su mjeri standardi ostvareni. Kao dokaz mogu služiti pisani dokazi, na primjer plan projekta ili opisi organizacije (npr. na internet stranici kompanije/službe), direktno posmatranje radnih procedura ili implementacije programa, ili razgovor sa članovima osoblja, učesnicima, i/ili drugim sudionicima. Međutim, kontrolne liste ne zahtijevaju formalno dokazivanje razmjera u kojima su standardi ostvareni u praksi. Profesionalci zainteresirani za vršenje samoprocjene pomoću ovih standarda se mogu poslužiti kompletima alata koji su osmišljeni u sklopu naknadnog projekta (www.prevention-standards.eu).

Uputstvo za popunjavanje kontrolnih listi

Osnovni standardi (sažetak):	Nije zadovoljeno	Djelomično zadovoljeno	U potpunosti zadovoljeno	Nije primjenjivo	Napomene o trenutnoj poziciji	Šta je potrebno poduzeti
<p>Ovaj dio sadrži naslove komponenti i <i>sumira osnovne</i> standarde obuhvaćene pojedinačnim komponentama. Prilikom razmatranja pojedinačnih komponenti, korisnici se trebaju koristiti i punom verzijom standarda kako bi se oslonili na relevantne osnovne i stručne standarde. Na taj način će olakšati analizu i utvrđivanje svoje pozicije.</p>	<p>Ovaj dio kontrolne liste omogućava korisnicima da ocijene svoj rad (npr. profesionalni razvoj, aktivnost, organizaciju, strategiju, itd.) u odnosu na standarde označavanjem kategorija „nije zadovoljeno“, „djelomično zadovoljeno“, ili „u potpunosti zadovoljeno“</p> <p>Pozicioniranjem svog rada na skali će im pomoći da utvrde koja su to područja na kojima je potrebno uvesti neka poboljšanja, te olakšati praćenje napredovanja kroz vrijeme. Općenito govoreći, kategorija „nije zadovoljeno“ bi trebala označavati situacije u kojima nije zadovoljen nijedan standard, ili je zadovoljena tek nekolicina; kategorija „djelomično zadovoljeno“ znači da su zadovoljeni svi, ili bar većina, osnovnih standarda, dok kategorija „u potpunosti</p>	<p>Opcija „nije primjenjivo“ se koristi samo kada je neophodno, i to nakon pažljive analize relevantnosti standarda. Korisnici trebaju biti pažljivi kod odabira ove opcije jer standard zapravo može biti primjenjiv ali da to trenutno nije izvodivo. Ukoliko se odabere ova opcija, u koloni „Napomene“ treba navesti objašnjenje zašto se komponenta trenutno ne smatra primjenjivom.</p>	<p>U ovoj koloni korisnici navode komentare na svoj rejting. Ovdje imaju mogućnost opisati koje su standarde uspjeli zadovoljiti, te pružiti dokaze kojim će potkrijepiti navedeni rejting (pozivanjem na opipljive dokaze, gdje je to moguće). Ovdje se nudi prilika da se prethodni uspješan rad učini eksplicitnim. Ovdje se također može skrenuti pažnja na nedostatke i područja koja zahtijevaju poboljšanja (npr. koji standardi još uvijek nisu zadovoljeni i zašto).</p>	<p>U ovom stupcu treba navesti neophodne aktivnosti i promjene za poboljšanje. Na primjer, to može biti potreba za revidiranjem plana projekta ili potreba za obučavanjem dodatnog osoblja. Aktivnosti i promjene trebaju biti realistični kako bi ovu analizu učinili od značaja za praktičnu primjenu: „Koje aktivnosti i promjene mogu/možemo poduzeti u sada (ili u dogledno vrijeme) sa ciljem poboljšavanja napora na prevenciji zloupotrebe droge?“.</p> <p>Međutim, može biti korisno i navesti dugoročne aktivnosti i ciljeve kojima se treba pozabaviti u određenom trenutku u budućnosti (npr. nakon iduće revizije situacije). Kako bi aktivnosti bile što konkretnije, treba razmisliti i navesti: <i>kada</i> će doći do tih promjena; <i>ko</i> će</p>		

Molimo pogledajte punu listu osnovnih i stručnih standard u EMCDDA-ovom priručniku za potrebe vršenja samoprocjene:

<http://www.emcdda.europa.eu/publications/manuals/prevention-standards>

	zadovoljeno“ označava da su svi osnovni i svi ili većina stručnih standarda zadovoljeni, iako će to dijelom zavisiti i od konkretnih okolnosti karakterističnih za predmetni program ili organizaciju.			biti uključen; i koji su <i>resursi</i> potrebni za to.
--	--	--	--	---

Standardi i kontrolne liste

Unakrsna razmatranja

Postoje brojne teme koje se ponavljaju i koje se ne odnose na samo jednu fazu projekta, već na cjelokupan ciklus. Za potrebe ovih standarda, četiri od ovih tema su smještene u centar projektnog ciklusa jer ih je potrebno ponovno razmatrati u svakoj od projektnih faza.

A: Održivost i finansiranje

Programne treba posmatrati kao utkane u širi okvir aktivnosti za prevenciju zloupotrebe droge. Potrebno je održavati dugoročnost preventivnog rada u što je moguće većoj mjeri. Bilo bi idealno da se programi nastave nakon inicijalne implementacije i/ili nakon obustavljanja vanjskog finansiranja. Međutim, održivost ne zavisi samo od redovite dostupnosti sredstava već i od dugotrajne posvećenosti osoblja i ostalih relevantnih sudionika u organizaciji i/ili područja prevencije zloupotrebe droge. Standardi u ovoj komponenti ističu na koji način se održivost može osigurati „usidranjem“ programa unutar postojećih sistema i izradom strategija kojima će se osigurati neophodni resursi, a naročito finansiranje.

B: Komunikacija i uključenost sudionika

Sudionici su pojedinci, grupe i organizacije koji imaju interes u aktivnostima i ishodima programa, i/ili na koje se on direktno ili indirektno odnosi, kao što su ciljna populacija, zajednica, finansijeri, kao i druge organizacije aktivne na polju prevencije zloupotrebe droge. Relevantni sudionici trebaju biti povezani i uključeni u program u onoj mjeri u kojoj je to potrebno. Podrška i saradnja ciljne populacije će biti među osnovnim zahtjevima svakog programa. Ostali oblici uključenosti sudionika mogu podrazumijevati formiranje veza sa „vođama“ unutar zajednice ili lokalnim medijima koji će podržati program i dati mu veću vidljivost. Uključivanje drugih organizacija aktivnih na ovom polju je korisno za koordiniranje napora, razmjenu naučenih lekcija, i uspostavljanje zajedničkog planiranja i budžeta. Komunikacijska strategija omogućava razmjenu među različitim grupama uključenim u program.

C: Razvoj osoblja

Ova komponenta se sastoji od tri stuba: obučavanje osoblja; dalji razvoj; i profesionalna i moralna podrška. Potrebno je izvršiti procjenu obuke osoblja prije same implementacije, a članove osoblja treba obučiti tako da se osigura da će program biti ostvaren u skladu sa visokim standardima. Iako profesionalne stručnosti nisu u fokusu ovih standarda, oni mogu pomoći u izradi planova obuke isticanjem vrsta profesionalnih stručnosti koje članovi osoblja trebaju imati ⁽⁵⁾. Kontinuiran razvoj osoblja je sredstvo nagrađivanja i zadržavanja osoblja kao i ažuriranja njihovih znanja i vještina. Tokom implementacije programa, važno je članovima osoblja dati priliku da sagledaju svoj rad i u hodu ga unaprijede.

D: Etička prevencija zloupotrebe droge

Iako aktivnosti prevencije zloupotrebe droge ne moraju obavezno značiti fizičku ili kliničku intervenciju, svejedno se radi o intervenciji u ljudskim životima. Štaviše, prevencija je obično usmjerena na mlade, a u slučaju selektivne i indicirane prevencije, ti mladi ljudi mogu biti među najugroženijim populacijama u društvu. Osobe koje se profesionalno bave prevencijom ne bi trebale polaziti od činjenice da su aktivnosti prevencije po samoj definiciji moralne i korisne za učesnike. Standardi ističu principe etičke prevencije zloupotrebe droge koji se fokusiraju na: zakonito ponašanje pružaoca pomoći; poštovanje prava i autonomije učesnika; neugrožavanje učesnika; pružanje istinitih informacija; pribavljanje saglasnosti; dobrovoljno učešće; zagarantiranu povjerljivost; oblikovanje intervencije potrebama učesnika; uključivanje učesnika kao partnera; te zdravlje i bezbjednost. Iako možda nije uvijek moguće poštivati sve ove principe etičnosti prevencije zloupotrebe droge, etički pristup mora biti jasan i očit u svakoj od faza projekta. Samim tim, postoje protokoli koji štite prava učesnika, gdje se potencijalni rizici procjenjuju i ublažavaju.

⁽⁵⁾ Za primjer resursa posvećeno ovoj temi vidi 'Vještine i stručnosti za osoblje za rad na prevenciji narkomanije u Kanadi (CCSA)', na adresi www.ccsa.ca/eng/priorities/workforce/competencies/

Unakrsna razmatranja

Osnovni standardi (sažetak):	Nije zadovoljeno Djelomično zadovoljeno U potpunosti zadovoljeno	Nije primjenjivo	Napomene o trenutnoj poziciji	Šta je potrebno poduzeti
<p>A: Održivost i finansiranje: Program promovira dugoročan pristup prevenciji zloupotrebe droge i ne radi se o fragmentiranoj kratkoročnoj inicijativi. Program je koherentan u svojoj logici i praktičnom pristupu. Program traži finansiranje iz različitih izvora.</p>	<p>☐ ☐ ☐ ☐</p>			
<p>B: Komunikacija i uključenost sudionika: Sama priroda prevencije koja podrazumijeva više različitih službi je predmet razmatranja. Utvrđuju se svi sudionici koji su od značaja za program (npr. ciljna populacija, druge agencije) i iste su uključene na način koji nalaže uspješna implementacija programa. Organizacija surađuje sa drugim agencijama i institucijama.</p>	<p>☐ ☐ ☐ ☐</p>			

Molimo pogledajte punu listu osnovnih i stručnih standard u EMCDDA-ovom priručniku za potrebe vršenja samoprocjene:

<http://www.emcdda.europa.eu/publications/manuals/prevention-standards>

Unakrsna razmatranja (nastavak)

Osnovni standardi (sažetak):	Nije zadovoljeno Djelomično zadovoljeno U potpunosti zadovoljeno	Nije primjenjivo	Napomene o trenutnoj poziciji	Šta je potrebno poduzeti
<p>C: Razvoj osoblja: Prije same implementacije programa je osigurano da su svi članovi osoblja adekvatno osposobljeni za uspješno ostvarivanje programa. Po potrebi se organizira obuka visokog kvaliteta u skladu sa analizom potreba za obukom. U toku implementacije, članovi osoblja primaju podršku i pomoć u skladu sa potrebama.</p>	<p>☐ ☐ ☐ ☐</p>			
<p>D: Etička prevencija zloupotrebe droge: Definiran je etički kodeks. Prava učesnika su zaštićena. Program učesnicima nudi jasno definirane koristi i ne nanosi im štetu u bilo kojem obliku. Podaci o učesnicima se tretiraju kao povjerljivi. Fizička sigurnost učesnika i članova osoblja je osigurana.</p>	<p>☐ ☐ ☐ ☐</p>			

Molimo pogledajte punu listu osnovnih i stručnih standard u EMCDDA-ovom priručniku za potrebe vršenja samoprocjene:

<http://www.emcdda.europa.eu/publications/manuals/prevention-standards>

Prva faza projekta: Procjena potreba

Prije detaljnog planiranja intervencije, važno je ispitati prirodu i razmjere potreba vezanih za zloupotrebu droge, kao i moguće uzroke koji stoje iza tih potreba. Na taj način se provjerava da li je intervencija neophodna i da li je usmjerena na odgovarajuće potrebe i ciljne populacije. Razlikujemo četiri vrste potreba: potrebe u smislu politike; opće potrebe (potrebe zajednice); potrebe definirane nedostacima u organiziranju prevencije; i (konkretnim) potrebama ciljne populacije.

1.1 Poznavanje politike i zakona posvećenih problemu droge: politika i zakoni posvećeni problemu droge trebaju služiti kao vodilja za sve aktivnosti prevencije. Tim mora biti svjestan i u skladu sa politikom i zakonima posvećenim problemu droge na lokalnom, regionalnom, državnom i /ili međunarodnom nivou. Ukoliko se program bavi potrebama koje trenutno ne predstavljaju prioritete politike, programi i dalje trebaju podržavati širi plan aktivnosti prevencije kako je utvrđeno državnom ili međunarodnom strategijom. Ostali vidovi smjernica poput obavezujućih standarda i smjernica se također uzimaju u obzir u skladu sa okolnostima.

1.2 Procjena zloupotrebe droge i potreba zajednice: Druga komponenta u ovoj fazi projekta se bavi potrebom za procjenom situacije po pitanju zloupotrebe droge među stanovništvom općenito ili unutar određene populacije. Planiranje preventivnog rada zahtijeva više od oslanjanja na pretpostavke ili ideologiju. Programi prevencije droge moraju biti zasnovani na informacijama koje proističu iz empirijskih procjena stvarnih potreba ljudi. Procjena može biti zasnovana na kvantitativnim i/ili kvalitativnim metodama, te treba biti izvedena na osnovu postojećih (epidemioloških) podataka gdje su relevantni podaci visokog kvaliteta već dostupni (npr. od državnih centara za praćenje problema zloupotrebe droge). Ostala relevantna pitanja poput uskraćivanja i nejednakosti, također trebaju biti predmet procjene kako bi se obuhvatio i odnos između korištenja droge i drugih vrsta potreba. Jedna procjena potreba može pružiti informacije za više različitih aktivnosti unutar određenog vremenskog period, pri čemu je važno osigurati ažuriranost podataka. Regionalni timovi za koordinaciju aktivnosti usmjerenih na borbu protiv droge mogu imati važnu ulogu u ostvarivanju ovih standarda.

1.3 Opisivanje potrebe – opravdavanje intervencije: Rezultati procjene potreba zajednice se dokumentiraju i kontekstualiziraju tako da opravdaju potrebu za intervencijom. Ovakvo opravdavanje uzima u obzir stavove zajednice kako bi se utvrdilo da je program istinski relevantan za njene potrebe. Fokus stavljen na potrebe umjesto na probleme može pomoći u angažiranju ovnih sudionika koji se inače osjećaju stigmatiziranim. Također se analiziraju postojeći programi prevencije zloupotrebe droge kako bi se stekao uvid u način na koji program može nadopuniti trenutno stanje u smislu pružanja ovakvih usluga.

1.4 Razumijevanje ciljne populacije: Procjena potreba se potom prenosi na sljedeći nivo prikupljanjem podataka o planiranoj ciljnoj populaciji kao što su informacije o riziku i zaštitnim faktorima, kulturi ciljne populacije i svakodnevnom životu. Pravilno razumijevanje ciljne populacije i njenih stvarnosti je preduslov za učinkovitu, isplativu i etički ispravnu prevenciju droge. Tamo gdje je to podesno, posrednička populacija koja će biti primatelj intervencije ali sama nije ugrožena problemom zloupotrebe droge (npr. roditelji, učitelji) možda također treba biti razmotrena pored konačne ciljne populacije (mladih ljudi kojima prijeti opasnost od zloupotrebe droge).

Ova faza se može odvijati istovremeno sa procjenom resursa, kao i nakon toga.

1. Procjena potreba

Osnovni standardi (sažetak):	Nije zadovoljeno	Djelomično zadovoljeno	U potpunosti zadovoljeno	Nije primjenjivo	Napomene o trenutnoj poziciji	Šta je potrebno poduzeti
<p>1.1 Poznavanje politike i zakona koji se odnose na problem droge: Poznavanje politike i zakona posvećenih problemu droge je dovoljan preduslov za implementaciju programa. Program podržava ciljeve lokalnih, regionalnih, državnih, i/ili međunarodnih prioriteta, strategija i politika.</p>	☐	☐	☐	☐		
<p>1.2 Procjena zloupotrebe droge i potreba zajednice: Izvršena je procjena potreba zajednice (odnosno okruženja u kojem će se program implementirati). Prikupljene su detaljne i raznolike informacije o zloupotrebi droge. Studija koristi postojeća epidemiološka saznanja u mjeri u kojoj je to moguće i poštuje principe etičkog istraživanja.</p>	☐	☐	☐	☐		

Molimo pogledajte punu listu osnovnih i stručnih standard u EMCDDA-ovom priručniku za potrebe vršenja samoprocjene:

<http://www.emcdda.europa.eu/publications/manuals/prevention-standards>

1. Procjena potreba (nastavak)

Osnovni standardi (sažetak):	Nije zadovoljeno	Djelomično zadovoljeno	U potpunosti zadovoljeno	Nije primjenjivo	Napomene o trenutnoj poziciji	Šta je potrebno poduzeti
<p>1.3 Opis potrebe – opravdavanje intervencije: Potreba za intervencijom je opravdana. Osnovne potrebe su opisane na osnovu procjene potreba, a potencijalni budući razvoj situacije bez intervencije je indiciran. Utvrđeni su nedostaci u trenutno dostupnim uslugama.</p>	☐	☐	☐	☐		
<p>1.4 Razumijevanje ciljne populacije: Potencijalna ciljna populacija je odabrana u skladu sa procjenom potreba. Procjena potreba u obzir uzima kulturu ciljne populacije i njene stavove po pitanju zloupotrebe droge.</p>	☐	☐	☐	☐		

Molimo pogledajte punu listu osnovnih i stručnih standard u EMCDDA-ovom priručniku za potrebe vršenja samoprocjene:

<http://www.emcdda.europa.eu/publications/manuals/prevention-standards>

Druga faza projekta: Procjena resursa

Program se ne definira samo potrebama ciljne populacije već i raspoloživim resursima. Dok procjena potreba (vidi 1: Procjena potreba) ukazuje na ono što bi se programom trebalo postići, procjena resursa pruža važne informacije o tome da li će i kako ovi ciljevi moći biti ostvareni. Samim tim, resurse je potrebno procijeniti sa ciljem sticanja realističnog uvida u poželjni tip i obim programa.

2.1 Procjena ciljne populacije i resursa zajednice: Programi prevencije zloupotrebe droge mogu biti uspješni jedino ako su ciljna populacija, zajednica i ostali relevantni sudionici „spremni“ na učešće, odnosno, u stanju i voljni da učestvuju ili podrže implementaciju. Oni mogu raspolagati i resursima koji bi se mogli iskoristiti u sklopu programa (npr. mreže, vještine). Standardi ove komponente opisuju potrebu da se procijene i razmotre potencijalni izvori opozicije i podrške programu, kao i dostupni resursi relevantnih sudionika.

2.2 Procjena internih kapaciteta: Analiza internih resursa i kapaciteta je značajna jer će program biti moguć jedino ako je u skladu sa dostupnim osobljem, finansijskim i ostalim resursima. Ovaj korak se poduzima prije formuliranja programa kako bi se utvrdilo koji su to tipovi programa koji bi odgovarali okolnostima. Kako je svrha ove procjene da pruži informacije za planiranje programa, to ne mora biti „zvanična“ procjena koji vrše vanjske organizacije već, na primjer, procjena u vidu neformalnog razgovora među članovima osoblja sa ciljem utvrđivanja prednosti i nedostataka organizacije po pitanju resursa.

Ova faza se može provoditi istovremeno sa procjenom potreba, ili na početku projekta, prije procjene potreba.

2 . Procjena resursa

Osnovni standardi (sažetak):	Nije zadovoljeno	Djelomično zadovoljeno	U potpunosti zadovoljeno	Nije primjenjivo	Napomene o trenutnoj poziciji	Šta je potrebno poduzeti
<p>2.1 Procjena ciljne populacije i resursa zajednice: Izvori opozicije i podrške programu su uzeti u razmatranje, kao i načini intenziviranja podrške. Izvršena je procjena sposobnosti ciljne populacije i ostalih sudionika za učešće u programu.</p>	☐	☐	☐	☐		
<p>2.2 Procjena internih kapaciteta: Izvršena je procjena internih resursa i kapaciteta (npr. ljudski, tehnološki i finansijski resursi). Procjena uzima u obzir trenutnu raspoloživost resursa kao njihovu raspoloživost za podršku programu u budućnosti.</p>	☐	☐	☐	☐		

Molimo pogledajte punu listu osnovnih i stručnih standard u EMCDDA-ovom priručniku za potrebe vršenja samoprocjene:

<http://www.emcdda.europa.eu/publications/manuals/prevention-standards>

Treća faza projekta: Formulacija programa

Formulacija programa ističe sadržaj i strukturu programa i daje neophodnu osnovu za ciljano, detaljno, koherentno i realistično planiranje. Na osnovu procjene potreba ciljane populacije i raspoloživih resursa, potrebno je utvrditi osnovne elemente programa. Ovi standardi imaju za cilj stimulirati promjenu u profesionalnoj kulturi u pravcu sistematiziranijeg i pristupa prevenciji koji će biti zasnovan na dokazima.

3.1 Utvrđivanje ciljane populacije: Kvalitetna definicija ciljane populacija osigurava da će intervencija biti usmjerena na prave ljude. Ciljna populacija može obuhvatati pojedince, grupe, domaćinstva, organizacije, zajednice, okruženja, i/ili druge jedinice, sve dok je iste moguće prepoznati i dok su jasno definirane. Za neke programe je potrebno utvrditi krajnju populaciju (npr. mladi izloženi riziku od drogiranja) u odnosu na posredničku populaciju (roditelji, nastavnici, vršnjaci). Definicija bi trebala biti precizna i primjerena obimu programa. Na primjer, važno je razmotriti da li je moguće doprijeti do ciljane populacije s obzirom na realne karakteristike programa.

3.2 Primjena teorijskog modela: Teorijski model je niz međusobno povezanih pretpostavki koje objašnjavaju kako i zašto je izgledno da će intervencija dati rezultate kod ciljane populacije. Primjena teorijskog modela koji je odgovarajući za konkretan kontekst programa povećava vjerovatnoću da će program uspješno postići zadate ciljeve. Time se olakšava identifikacija relevantnih posrednika u narkomanskom ponašanju (poput namjera i uvjerenja koja utiču na drogiranje) i utvrđivanje izvodivih ciljeva i zadataka. Sve intervencije bi trebale biti zasnovane na razumnim teorijskim modelima, naročito ako se radi o nedavno osmišljenim intervencijama.

3.3 Utvrđivanje svrhe, ciljeva i zadataka: Bez jasne svrhe, ciljeva i zadataka postoji ozbiljan rizik da će prevencija sama sebi biti svrha umjesto da pruži istinsku korist ciljnoj populaciji. Standardi koriste strukturu sa tri nivoa, odnosno međusobno povezanom svrhom, ciljevima i zadacima. Svrha opisuje dugoročni pravac programa, opću ideju, namjeru, odnosno namjenu. Ona možda ne može biti postignuta samo jednom intervencijom, već predstavlja strateški pravac svih aktivnosti. Ciljevi su jasne definicije ishoda koje će program imati iz ugla učesnika (u smislu promjene u ponašanju) po završetku intervencije. Zadaci opisuju neposredne i posredne promjene u ponašanju učesnika koje su neophodne kako bi se postigao konačni cilj. I na kraju, operativni zadaci opisuju aktivnosti pomoću kojih se postižu ciljevi i zadaci.

Strana 120 priručnika na engleskom jeziku sadrži ilustraciju koja pokazuje veze između svrhe, ciljeva i zadataka i daje detaljnije informacije o razlikama između konkretnih zadataka (sa fokusom na promjene ponašanja) operativnih zadataka (sa fokusom na aktivnosti).

3.4 Definiranje okruženja: Okruženje je društveno i/ili fizičko okruženje u kojem se intervencija vrši, a to su porodica, škola, radno mjesto, noćni klub, zajednica ili društvo. Procjena potreba može pokazati da je relevantno jedno ili više okruženja; međutim, pri utvrđivanju okruženja treba imati na umu i praktične aspekte (npr. jednostavnost pristupa, neophodna saradnja). Jasna definicija okruženja je vrlo važna kako bi ostali mogli razumjeti gdje i kako se intervencija organizira.

3.5 Pozivanje na dokaz djelotvornosti: Prilikom planiranja preventivnih aktivnosti treba iskoristiti ono što se već pokazalo djelotvornim u prevenciji zloupotrebe droge. Potrebno je konsultirati postojeće naučne dokaze o djelotvornoj prevenciji i istaći zaključke relevantne za program. Naučni dokazi se na osnovu profesionalnog iskustva trebaju uvrstiti u samo oblikovanje intervencije u skladu sa kontekstom programa. U slučajevima gdje naučni dokazi nisu dostupni, može se opisati profesionalno iskustvo i stručno mišljenje sudionika. Međutim, potrebno je pažljivo razmotriti ograničenja ovih oblika znanja u odnosu na obimne istraživačke dokaze (generalizacija).

3.6 Utvrđivanje vremenskog rasporeda: Realističan vremenski raspored je od ključnog značaja za planiranje i implementaciju programa kako bi članovi osoblja mogli ciljati i koordinirati svoje napore. On prikazuje planirani raspored aktivnosti i rokova. Vremenski raspored se tokom implementacije programa može ažurirati u skladu sa razvojem situacije na terenu.

3. Formulacija programa

Osnovni standardi (sažetak):	Nije zadovoljeno	Djelomično zadovoljeno	U potpunosti zadovoljeno	Nije primjenjivo	Napomene o trenutnoj poziciji	Šta je potrebno poduzeti
<p>3.1 Utvrđivanje ciljne populacije: Ciljna populacija programa je opisana. Moguće je doći do ciljne populacije.</p>	☐	☐	☐	☐		
<p>3.2 Primjena teorijskog modela: Program je baziran na teorijskom modelu koji se oslanja na dokaze i koji dopušta razumijevanje konkretnih potreba u smislu prevencije droge i pokazuje na koji način je moguće promijeniti ponašanje ciljne populacije.</p>	☐	☐	☐	☐		
<p>3.3 Utvrđivanje svrhe, ciljeva, i zadataka: Jasno je šta se „sprječava“ (npr. koji oblici zloupotrebe droge). Svrha, ciljevi i zadaci programa su jasni, logički povezani i potkrijepljeni informacijama o utvrđenim potrebama. Oni su etički ispravni i od koristi za ciljnu populaciju. Ciljevi i zadaci su konkretni i realistični.</p>	☐	☐	☐	☐		

Molimo pogledajte punu listu osnovnih i stručnih standard u EMCDDA-ovom priručniku za potrebe vršenja samoprocjene:

<http://www.emcdda.europa.eu/publications/manuals/prevention-standards>

3. Formulacija programa (nastavak)

Osnovni standardi (sažetak):	Nije zadovoljeno	Djelomično zadovoljeno	U potpunosti zadovoljeno	Nije primjenjivo	Napomene o trenutnoj poziciji	Šta je potrebno poduzeti
<p>3.4 Utvrđivanje okruženja: Opisana su okruženja u kojima se aktivnosti odvijaju. U skladu su sa svrhom, ciljevima i zadacima, raspoloživim resursima i vjerovatno je da će dovesti do očekivanih promjena. Utvrđene su saradnje koje su neophodne za implementaciju programa.</p>	☐	☐	☐	☐		
<p>3.5 Pozivanje na dokaz djelotvornosti: Konsultirana je odgovarajuća naučna literatura i/ili najvažnije publikacije za ovaj program. Pregledane informacije su visokog kvaliteta i od značaja za program. Za potrebe programa su korišteni najvažniji zaključci.</p>	☐	☐	☐	☐		
<p>3.6 Utvrđivanje vremenskog rasporeda: Vremenski raspored programa je realističan i jasno i koherentno prikazan. Vremenski rokovi, trajanje i učestalost aktivnosti odgovaraju zahtjevima programa.</p>	☐	☐	☐	☐		

Četvrta faza projekta: Osmišljavanje intervencije

Sadržaj intervencija je obično obuhvaćen smjernicama a ne standardima kvaliteta, s obzirom da je on specifičan za potrebe ciljne populacije, namjene programa, itd. Međutim, neke formalne aspekte je moguće generalizirati. Ti standardi pomažu u osmišljavanju novih intervencija kao i prilagođavanju postojećih. Standardi također potiču uzimanje u obzir i zahtjeva za izvršenje procjene kao sastavnog dijela osmišljavanja intervencije.

4.1 Osmišljavanje kvaliteta i djelotvornosti: Nakon što se utvrde najvažnije karakteristike intervencije, potrebno je navesti detalje. Planiranje aktivnosti zasnovanih na dokazima za koje se može očekivati da će ih učesnici doživjeti kao animirajuće, zanimljive i smislene predstavlja značajan aspekt postizanja utvrđenih ciljeva i zadataka. Gdje god je to moguće, intervenciju treba osmisлити kao logičku progresiju aktivnosti koja odražava razvoj učesnika tokom intervencije. Proučavanje ranijih programa može ukazati na aktivnosti koje se nisu pokazale djelotvornim ili su imale jatrogene efekte.

Ured Ujedinjenih naroda za borbu protiv droge i kriminala (UNODC) je objavio *Međunarodne standarde o prevenciji zloupotrebe droge*. Ovi standardi opisuju intervencije i politike za koje je utvrđeno da daju pozitivne rezultate u smislu prevencije među djecom, adolescentima i odraslim osobama. Dostupni su na adresi: <http://www.unodc.org/unodc/en/prevention/prevention-standards.html>

4.2 Ako se koristi postojeća intervencija: Prije osmišljavanja nove intervencije treba razmotriti mogućnost korištenja već postojeće intervencije, bilo da je primjenjivana u praksi ili dostupna u vidu priručnika. Kod odabira postojeće intervencije treba razmotriti više faktora, na primjer, da li je primjenjiva na aktuelne okolnosti programa i (u slučaju programa koji nisu besplatni), da li je prijemčiva. Intervencija se potom prilagođava situaciji predmetnog programa. Prilagođavanje podrazumijeva pažljive smišljene i planirane promjene intervencije prije njene primjene kako bi se osiguralo da je usklađena sa zahtjevima programa (npr. potrebama ciljne populacije), te kako bi se održala i povećala njena djelotvornost.

4.3 Prilagođavanje intervencije ciljnoj populaciji: Bez obzira na to da li se radi o potpuno novoj intervenciji ili već postojećoj prilagođenoj intervenciji, ona mora biti prilagođena ciljnoj populaciji u skladu sa rezultatima procjene potreba. Osoblje prije svega mora biti kulturološki osjetljivo, odnosno mora biti spremno i voljno razumjeti značaj (različitih vidova) kulture, poštovati različitosti, djelotvorno reagirati na kulturološki uslovljene potrebe, i inkorporirati kulturološka razmatranja u sve aspekte rada na prevenciji. Ukoliko se koristi već postojeća intervencija, prilagođavanje se može izvršiti u sklopu procesa adaptacije. Pored toga, intervencija treba biti osmišljena tako da bude fleksibilna tako da ju je moguće prilagođavati u toku implementacije bez odstupanja od prvobitnog plana.

4.4 Ako se planiraju završne procjene: Nadziranje i završne procjene procesa i ishoda se također planiraju u ovoj fazi. Procjena ishoda je sredstvo kojim se vrši procjena jesu li ostvareni ciljevi i zadaci, dok je procjena procesa sredstvo za razumijevanje na koji način su isti ostvareni, ili u nekim slučajevima, nisu ostvareni. Procjenjivački tim odlučuje o odgovarajućem tipu evaluacije za program i utvrđuje pokazatelje procjene u skladu sa ciljevima i zadacima. Treba jasno utvrditi koji se podaci prikupljaju i na koji način (npr. specifikacija vremenskog rasporeda i alata za prikupljanje podataka). Kod planiranja procjene ishoda je potrebno utvrditi oblik istraživanja. Bavljenje pitanjem procjene u ovoj fazi osigurava da će podaci potrebni za nadziranje i završne procjene biti dostupni u odgovarajućem obliku kada budu potrebni.

Priručnik pruža više detalja o procjenama procesa i ishoda, prikupljanju podataka i načinu na koji se formuliraju pokazatelji i referentne vrijednosti procjene na osnovu konkretnih ciljeva i zadataka. Također vidi standarde u sedmoj fazi projekta: Završne procjene.

Ova faza se može sprovoditi istovremeno sa upravljanjem i mobilizacijom resursa.

4. Osmišljavanje intervencije

Osnovni standardi (sažetak):	Nije zadovoljeno Djelomično zadovoljeno U potpunosti zadovoljeno	Nije primjenjivo	Napomene o trenutnoj poziciji	Šta je potrebno poduzeti
<p>4.1 Osmišljavanje kvaliteta i djelotvornost: Intervencija poštuje preporuke dobre prakse zasnovane na dokazima; ističe se naučni pristup. Program se zasniva na pozitivnim odnosima sa učesnicima koji se baziraju na prihvatanju njihovih iskustava i poštovanju različitosti. Utvrđen je završetak programa.</p>	☐ ☐ ☐ ☐			
<p>4.2 Ako se koristi postojeća intervencija: Razmatraju se prednosti i nedostaci postojećih intervencija kao i ravnoteža između adaptacije, dosljednosti i izvodivosti. Izvršena je procjena adekvatnosti intervencije za lokalne okolnosti. Odabrana intervencija je pažljivo prilagođena sa eksplicitno načinjenim izmjenama. Autori intervencije su poznati.</p>	☐ ☐ ☐ ☐			

4. Osmišljavanje intervencije (nastavak)

Osnovni standardi (sažetak):	Nije zadovoljeno Djelomično zadovoljeno U potpunosti zadovoljeno	Nije primjenjivo	Napomene o trenutnoj poziciji	Šta je potrebno poduzeti
<p>4.3 Prilagođavanje intervencije ciljnoj populaciji: Program je prilagođen konkretnim okolnostima programa (npr. karakteristikama ciljne populacije) u svim potrebnim aspektima, što može podrazumijevati jezik, aktivnosti, poruke, vremenski raspored, broj učesnika.</p>	☐ ☐ ☐ ☐			
<p>4.4 Ako se planiraju završne procjene: Procjena se tretira kao sastavni i važan element kojim se osigurava kvalitet programa. Utvrđen je najadekvatniji oblik procjene za predmetnu intervenciju, što podrazumijeva njenu izvodivost i korisnost. Navedeni su relevantni pokazatelji, i opisan je proces prikupljanja podataka.</p>	☐ ☐ ☐ ☐			

Peta faza projekta: Upravljanje i mobilizacija resursa

Program prevencije zloupotrebe droge se sastoji ne samo od intervencije kao takve, već zahtijeva i kvalitetno upravljanje projektom i detaljno planiranje kojim se osigurava izvodivost. Prilikom osmišljavanja intervencije treba razmotriti i rukovodilačke, organizacijske i praktične aspekte. Kako bi se započelo sa implementacijom, potrebno je aktivirati raspoložive resurse i pristupiti novim resursima. Referentna literatura o upravljanju projektom pruža detaljne informacije o načinu planiranja i upravljanja projektima. Međutim, uz treću fazu projekta: Formuliranje programa, ovi standardi ističu neke od osnovnih predmeta razmatranja u kontekstu aktivnosti prevencije zloupotrebe droge.

5.1 Planiranje programa – ilustriranje plana projekta: Odgovarajuća procedura osigurava sistematično planiranje i implementaciju. U pisanom planu projekta se dokumentiraju svi zadaci i procedure koji su neophodni za uspješnu implementaciju programa. Plan projekta upravlja implementacijom pružajući zajednički okvir za sve članove osoblja. U kasnijim fazama projekta, na osnovu plana projekta se provjerava da li je program implementiran kako je namjeravana i da li je bilo potrebno unositi neke izmjene.

Plan projekta bi također trebao odražavati i povezivati osnovne komponente programa kao što su potrebe ciljne populacije, ciljevi i zadaci, teorijski model, pokazatelji i referentne vrijednosti procjene, aktivnosti i ishodi. To se može postići pomoću logičkog modela. Komplet alata EMCDDA-a za prevenciju i procjenu resursa (PERK) sadrži brojne primjere kako formulirati i koristiti logičke modele; dostupno na: <http://www.emcdda.europa.eu/publications/perk>

5.2 Planiranje finansijskih zahtjeva: Neophodno je utvrditi finansijske zahtjeve (troškovi) i kapacitete (budžet) programa kako bi se potrebni i raspoloživi resursi stavili u kontekst. Troškovi ne smiju premašivati budžet koji jeste (ili će biti) na raspolaganju za potrebe programa. Ako je potrebno više resursa nego što je dostupno, finansijski plan pojašnjava eventualne potrebe za dodatnim sredstvima ili kako izmijeniti plan projekta.

5.3 Formiranje tima: Tim se sastoji od osoba koje rade na programu (upravljanje, izvedba, procjena programa). Članove osoblja (uključujući volontere) treba birati u skladu sa zakonskim zahtjevima i potrebama programa. Shodno tome se dodjeljuju uloge i odgovornosti čime se garantira da će svi zadaci biti raspodijeljeni osobama od kojih se najprije može očekivati da će ih uredno izvršiti (osobama sa odgovarajućim kvalifikacijama i iskustvom). Ovu komponentu treba posmatrati u kombinaciji sa komponentom C: Razvoj osoblja.

5.4 Regrutiranje i zadržavanje učesnika: Regrutiranje podrazumijeva proces odabira pojedinaca iz ciljne populacije, upućivanje istih u detalje programa, poziv na učešće, uključivanje u program, i osiguravanje da će isti krenuti sa učešćem u intervenciji (npr. prisustvovati prvom sastanku). Učesnici se regrutiraju iz ciljne populacije na metodološki i etički ispravan način. Zadržavanje označava proces kojim se osigurava da će svi učesnici ostati dio intervencije do njenog završetka, odnosno do postizanja ciljeva (šta je od to dvoje primjerenije). To je naročito važno kod programa koji traže dugoročniju angažiranost učesnika. Potrebno je utvrditi eventualne smetnje i prepreke koje bi mogle spriječiti učesnike da budu dio programa, te ih na vrijeme ukloniti.

5.5 Priprema materijala za potrebe programa: Potrebno je utvrditi koji su to materijali potrebni za izvršenje programa, a to su materijali za potrebe intervencija (gdje je podesno), instrumenti za praćenje i procjenu, tehnička oprema, fizičko okruženje (prostorije), itd. Na ovaj način se omogućava finaliziranje finansijskog plana i poduzimanje koraka kojima će se osigurati potrebni materijali. Ako se koriste materijali za potrebe intervencije (priručnici, filmovi, internet stranice), trebaju biti kvalitetni i prilagođeni korisnicima.

5.6 Pružanje opisa programa: Opis programa u pisanom obliku pruža jasan pregled sadržaja programa. Izrađuje se tako da zainteresiranim sudionicima (ciljna populacija, finansijski, ostali zainteresirani profesionalci) pruži informacije o programu prije njegovog početka, kao i toku implementacije. Intervencija i aktivnosti koje ona podrazumijeva trebaju biti detaljno predstavljene, iako će količina i vrsta detalja zavisiti od obima programa i očekivanog profila čitalaca. Ako se opis koristi za regrutiranje učesnika, posebnu pažnju treba obratiti na potencijalne rizike i koristi za učesnike. Opis programa se razlikuje od plana projekta (koji predstavlja interno sredstvo za

usmjeravanje implementacije programa) i od završnog izvještaja (koji sumira informacije o okončanom programu).

Ova faza se može provoditi istovremeno sa fazom posvećenom osmišljavanju intervencije.

5. Upravljanje i mobilizacija resursa

Osnovni standardi (sažetak):	Nije zadovoljeno Djelomično zadovoljeno U potpunosti zadovoljeno	Nije primjenjivo	Napomene o trenutnoj poziciji	Šta je potrebno poduzeti
<p>5.1 Planiranje programa – ilustriranje plana projekta: Odvojeno je vrijeme za sistematsko planiranje programa. Pisani plan projekta navodi osnovne elemente i procedure. Pripremljeni su rezervni planovi u slučaju nepredviđenih okolnosti.</p>	☐ ☐ ☐ ☐	☐		
<p>5.2 Planiranje finansijskih zahtjeva: Predstavljena je jasna i realistična procjena troškova programa. Naveden je raspoloživi budžet primjeren potrebama programa. Troškovi su povezani sa raspoloživim budžetom. Upravljanje finansijama je u skladu sa zakonom.</p>	☐ ☐ ☐ ☐	☐		
<p>5.3 Formiranje tima: Utvrđeno je (ili je krajnje izvjesno) osoblje potrebno za uspješnu implementaciju (vrsta uloga, broj članova). Postavka tima odgovara potrebama programa. Utvrđene su procedure za odabir i upravljanje osobljem.</p>	☐ ☐ ☐ ☐	☐		

5. Upravljanje i mobilizacija resursa (nastavak)

Osnovni standardi (sažetak):	Nije zadovoljeno	Djelomično zadovoljeno	U potpunosti zadovoljeno	Nije primjenjivo	Napomene o trenutnoj poziciji	Šta je potrebno poduzeti
<p>5.4 Rekrutiranje i zadržavanje učesnika: Jasno je na koji način se vrši odabir učesnika iz ciljne populacije i pomoću kojih mehanizama. Poduzimaju se posebne mjere da se maksimalno poveća stepen regrutiranja i zadržavanja učesnika.</p>	☐	☐	☐	☐		
<p>5.5 Priprema materijala za potrebe programa: Precizno su navedeni materijali koji će se koristiti tokom implementacije programa. Ako se koriste materijali za potrebe intervencija (npr. priručnici), sadržane informacije su kvalitetne i zasnovane na činjenicama.</p>	☐	☐	☐	☐		
<p>5.6 Pružanje opisa programa: Postoji jasan, pisani opis programa koji je (barem djelomično) dostupan relevantnim grupama (npr. učesnicima). U njemu su predstavljeni osnovni elementi programa, naročito njegov potencijalni utjecaj na učesnike.</p>	☐	☐	☐	☐		

Šesta faza projekta: Isporuka i nadzor

U ovoj fazi se ranije pripremljeni planovi sprovode u djelo. U ovoj fazi je naročito značajno održati ravnotežu između dosljednosti (pridržavanja plana) i fleksibilnosti (prilagođavanja novonastalim situacijama). Ova komponenta ističe načine na koje je moguće ostvariti tu ravnotežu ispitivanjem kvaliteta i napredovanja implementacije i vršenjem kontroliranih izmjena zarad poboljšanja programa.

6.1 Vršenje pilot intervencije: u određenim slučajevima, na primjer, ako je intervencija nedavno osmišljena ili sa lokalnog nivoa treba preći na implementaciju na državnom nivou, prvo ju je potrebno testirati implementacijom manjih razmjera. Na taj način je moguće utvrditi postoje li eventualni nedostaci koje nije bilo moguće utvrditi tokom planiranja čije ispravljanje u punom jeku implementacije može biti jako skupo. Pilot intervencija (ili pilot studija) je probna intervencija manjih razmjera koja se vrši prije pune implementacije (npr. sa manjim brojem učesnika, na samo jednoj ili dvije lokacije). Tokom pilot intervencije se prikupljaju podaci o procesu i (ograničenom) ishodu za potrebe procjene uzorka. Na osnovu tako dobivenih rezultata je moguće načiniti završne i finansijski prihvatljivije izmjene prije pune implementacije.

6.2 Implementacija intervencije: Kada se utvrdi dovoljna količina dokaza da će planirana intervencija biti djelotvorna, izvodiva i etički prihvatljiva, ista se implementira u skladu sa planom projekta. Međutim, to ne znači da je obavezno strogo pridržavanje plana ukoliko je očigledna potreba za određenim izmjenama. Zarad jednostavnijih kasnijih procjena i izvještavanja o programu, implementacija se detaljno dokumentira, uključujući neočekivane događaje, odstupanja i neuspjehe.

6.3 Nadzor implementacije: Kako se program odvija, vrši se periodično prikupljanje i bilježenje podataka o ishodu i procesu, na primjer, po pitanju relevantnosti intervencije za učesnike, pridržavanja planu projekta i djelotvornosti. Upoređuje se implementacija intervencije i drugih aspekata programa u praksi sa onim što je navedeno u planu projekta. Redovita revidiranja napretka mogu pomoći u otkrivanju eventualne potrebe za izmjenama prvobitnog plana. Nadzor osigurava visok kvalitet implementacije, ali istovremeno omogućava pružateljima usluge da poboljšaju preventivnu praksu prepoznavanjem i odgovarajućim reagiranjem na izmijenjene ili dodatne zahtjeve prije nego isti ugroze program.

6.4 Prilagođavanje implementacije: Implementacija mora ostati fleksibilna kako bi se mogla prilagođavati neočekivanim problemima, promjeni prioriteta, itd. Po potrebi i u skladu sa mogućnostima, implementacija programa se usklađuje sa zaključcima nadzora. Međutim, izmjene trebaju biti minimalne i opravdane, i pritom treba sagledati njihov potencijalno negativan utjecaj na program. Također, sve izmjene je potrebno dokumentirati i procijeniti njihov utjecaj na učesnika i uspješnost programa.

6. Isporuka i nadzor

Osnovni standardi (sažetak):	Nije zadovoljeno Djelomično zadovoljeno U potpunosti zadovoljeno	Nije primjenjivo	Napomene o trenutnoj poziciji	Šta je potrebno poduzeti
<p>6.1 Ako se vrši pilot intervencija: Pilot intervencija se vrši po potrebi. Njena upotreba se razmatra kod, na primjer, nove ili suštinski izmijenjene intervencije, te kod programa namijenjenih široj primjeni. Rezultati pilot procjene se koriste za oblikovanje pravilne implementacije intervencije.</p>	☐ ☐ ☐	☐		
<p>6.2 Implementacija programa: Program se implementira u skladu sa pisanim plan om projekta. Implementacija se pravilno dokumentira, uključujući detalje o neuspjesima i odstupanjima od prvobitnog plana.</p>	☐ ☐ ☐	☐		

6. Isporuka i nadzor (nastavak)

Osnovni standardi (sažetak):	Nije zadovoljeno Djelomično zadovoljeno U potpunosti zadovoljeno	Nije primjenjivo	Napomene o trenutnoj poziciji	Šta je potrebno poduzeti
<p>6.3 Nadzor implementacije: Nadzor predstavlja sastavni dio faze implementacije. Tokom implementacije se prikupljaju podaci o ishodu i procesu, te se sistematski analiziraju. Također se vrši nadzor plana projekta, resursa, itd. Svrha nadzora je da se njime utvrdi uspješnost programa te potreba za eventualnim izmjenama.</p>	☐ ☐ ☐ ☐			
<p>6.4 Prilagođavanje implementacije: Fleksibilnost je moguća ako je potrebna zarad uspješne implementacije. Implementacija se prilagođava u skladu sa rezultatima nadzora, gdje god je to moguće. Problemi se rješavaju na način koji je prilagođen programu. Izmjene su opravdane, a razlozi za izmjene dokumentirani.</p>	☐ ☐ ☐ ☐			

Sedma faza projekta: Završne procjene

Nakon završetka intervencije, završne procjene analiziraju ishode i/ili proces implementacije intervencije i programa. Ukratko, procjene ishoda se fokusiraju na promjene u ponašanju učesnika (npr. smanjenje korištenja droge), dok se procjene procesa fokusiraju na ishode aktivnosti (broj organiziranih sastanaka, broj kontaktiranih učesnika). Standarde u ovoj fazi projekta treba posmatrati u kontekstu komponente 4.4 – Ako se planiraju završne procjene, koja također navodi neophodne pripreme kojima se osigurava prikupljanje relevantnih podataka tokom implementacije.

U sklopu komponente 4.4 – Ako se planiraju završne procjene, priručnik sadrži kratak uvod u procjenu procesa i ishoda na način na koji je to konceptualizirano u standardima, te prikazuje na koji način je moguće formulirati svrhe, ciljeve i zadatke te ih pretvoriti u pokazatelje i referentne vrijednosti za potrebe procjene.

EMCDDA je također objavio *Smjernice za procjenu prevencije zloupotrebe droge* (ažurirano u 2012.), koje sadrže korisne primjere kako planirati i izvještavati o različitim aspektima procjene, a možete ih naći na http://www.emcdda.europa.eu/publications/manuals/prevention_update

7.1 Ako se vrši procjena ishoda: U sklopu procjene ishoda se vrši sistematsko prikupljanje i analiza podataka o ishodu kako bi se utvrdila djelotvornost intervencije. O ishodima se izvještava onako kako je definirano u fazi planiranja (tj. u skladu sa utvrđenim pokazateljima procjene). Zavisno od razmjera programa i oblika istraživanja, vrši se statistička analiza kako bi se utvrdila djelotvornost intervencije u smislu postizanja utvrđenih ciljeva. Gdje je to moguće, predstavlja se veza između uzroka i posljedice kojom se sumiraju rezultati procjene ishoda.

7.2 Ako se vrši procjena procesa: Procjena procesa dokumentira šta se dešavalo tokom implementacije programa. Također, ona analizira kvalitet i korisnost programa u smislu njegovog polja i razmjera djelovanja, načina na koji su ga učesnici prihvatili, pridržavanja implementacije prvobitnom planu i korištenja resursa. Rezultati procjene procesa mogu pomoći u obrazloženju rezultata procjene ishoda kako bi se utvrdilo na koji način program može biti poboljšan.

Rezultati procjene ishoda i procjene procesa se tumače zajedno kako bi se steklo temeljito razumijevanje uspješnosti programa. Ovako stečena saznanja će biti od koristi u završnoj, osmoj fazi projekta – Širenje informacija i poboljšanje.

7. Završne procjene

Osnovni standardi (sažetak):	Nije zadovoljeno Djelomično zadovoljeno U potpunosti zadovoljeno	Nije primjenjivo	Napomene o trenutnoj poziciji	Šta je potrebno poduzeti
<p>7.1 Ako se vrši procjena ishoda: Utvrđena je veličina uzorka na kojoj se vrši procjena ishoda, i ista je odgovarajuća analizi podataka. Vrši se odgovarajuća analiza podataka, uključujući sve učesnike. O svim rezultatima se izvještava u mjerljivom obliku. U obzir su uzeti mogući izvori predrasuda i alternativna tumačenja rezultata. Vrši se procjena uspješnosti programa.</p>	☐ ☐ ☐ ☐	☐		
<p>7.2 Ako se vrši procjena procesa: Implementacija programa je dokumentirana i objašnjena. Vrši se procjena sljedećih aspekata: uključenost ciljne populacije; aktivnosti; isporuka programa; upotreba finansijskih, ljudskih i materijalnih resursa.</p>	☐ ☐ ☐ ☐	☐		

Molimo pogledajte punu listu osnovnih i stručnih standard u EMCDDA-ovom priručniku za potrebe vršenja samoprocjene:

<http://www.emcdda.europa.eu/publications/manuals/prevention-standards>

Osma faza projekta. Širenje informacija i poboljšanje

U završnoj fazi projekta je budućnost programa u samom centru pažnje: treba li nastaviti sa programom, i ako da, kako? Širenje informacija o programu može pomoći u promoviranju njegovog nastavka, ali također pomaže drugima da uče na osnovu iskustva iz njegove implementacije.

8.1 Utvrđivanje treba li nastaviti sa programom: U idealnim okolnostima, kvalitetan program prevencije zloupotrebe droge se može nastaviti i nakon prvobitno planirane implementacije, odnosno, i nakon što se obustave vanjski izvori finansiranja. Na osnovu empirijskih dokaza prikupljenih tokom nadzora i zaključaka završnih procjena (zavisno od toga koji su podaci dostupni), moguće je odlučiti vrijedi li nastaviti sa programom. Ukoliko se donese odluka da program treba nastaviti, potrebno je utvrditi i poduzeti odgovarajuće korake i prateće aktivnosti.

8.2 Širenje informacija o programu: Širenje informacija može biti od koristi za program na različite načine, na primjer, na taj način se može steći podrška relevantnih sudionika za nastavak ili poboljšanje programa kroz povratne informacije. Ovim putem se mogu također prikupljaju činjenice za bazu dokaza za potrebe prevencije čime se pomaže buduća politika za borbu protiv ovisnosti, te budući rad u praksi i istraživanja. Kako bi se i drugima omogućilo da ponove intervenciju, materijale koji se na nju odnose kao i ostale relevantne informacije (npr. informacije o troškovima) također treba učiniti dostupnim, i to u što iscrpnijem obliku (u skladu sa ograničenjima autorskih prava, itd.).

8.3 Ukoliko se izrađuje završni izvještaj: Završni izvještaj predstavlja jedan primjer proizvoda za širenje informacija. On se može izraditi u vidu bilješke o implementaciji, kao dio sporazuma o finansiranju, ili prosto kao sredstvo za informiranje o programu. Završni izvještaj često predstavlja sažetak dokumentacije izrađene u ranijim fazama projekta. On opisuje obim i aktivnosti programa, i gdje je to moguće, rezultate završnih procjena. Kako izrada završnog izvještaja nije uvijek obavezna, može se organizirati i neki drugi oblik širenja informacija (npr. usmene prezentacije), tako da je ova komponenta relevantna samo ako se izrađuje završni izvještaj.

Ova faza može predstavljati početak novog projektnog ciklusa usmjerenog na poboljšanje i dalji razvoj postojećeg programa.

8. Širenje informacija i poboljšanje

Osnovni standardi (sažetak):	Nije zadovoljeno	Djelomično zadovoljeno	U potpunosti zadovoljeno	Nije primjenjivo	Napomene o trenutnoj poziciji	Šta je potrebno poduzeti
<p>8.1 Utvrđivanje treba li nastaviti sa programom: Utvrđeno je treba li nastaviti sa programom i to na osnovu dokaza dobivenih nadzorom i završnim procjenama. Ukoliko je odlučeno da se nastavi sa programom, navedene su prilike da se to ostvari. Lekcije naučene tokom implementacije će koristiti za poboljšanje budućih aktivnosti.</p>	☐	☐	☐	☐		
<p>8.2 Širenje informacija o programu: Informacije o programu se prosljeđuju relevantnim ciljnim grupama u odgovarajućem formatu. Kako bi se pojednostavilo ponavljanje programa, uvrštena su iskustva iz implementacije i neplanirani ishodi. Pravni aspekti izvještavanja o programu su uzeti u obzir (autorska prava).</p>	☐	☐	☐	☐		
<p>8.3 Ako se izrađuje završni izvještaj: Završni izvještaj dokumentira sve značajnije elemente planiranja, implementacije i (gdje je to moguće) procjene programa na jasan, logičan i čitak način.</p>	☐	☐	☐	☐		

Samoprocjena: akcioni plan

Ova stranica rezervirana za samoprocjenu pruža mogućnost sažetog predstavljanja najvažnijih zaključaka samoprocjene i najvažnijih koraka koje treba poduzeti kako bi se poboljšale trenutne aktivnosti. Za buduće potrebe je važno napomenuti datum i osobu zaduženu za samoprocjenu (pojedinaac ili grupa, npr. tim za izradu programa). Također treba navesti datum sljedeće revizije koji treba označiti i na kalendaru u uredu. Iako se standardi koriste za informacije u svakodnevnom radu, sagledavanje i dokumentiranje ostvarivanja standarda će biti sporadična, neredovna aktivnost. U svakom slučaju, preporučljivo je da se povremeno revidira ova kontrolna lista i isprati napredak, te time podrži motivacija da poboljšanja uvedu tamo gdje je to potrebno.

Sažetak najvažnijih zaključaka i postupaka proisteklih iz samoprocjene

--

Datum revizije:

Revidirao/la:

Datum sljedeće revizije:

Relevantna literatura

EMCDDA European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (1998.), *Guidelines for the evaluation of drug prevention: a manual for programme-planners and evaluators*, Luksemburg, Ured Evropske unije za publikacije.

<http://www.emcdda.europa.eu/publications/manuals/prevention>

EMCDDA European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (2010.), *Prevention and Evaluation Resources Kit (PERK). A manual for prevention professionals*. Luksemburg, Ured Evropske unije za publikacije

<http://www.emcdda.europa.eu/publications/perk>

EMCDDA European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (2011), *European drug prevention quality standards: a manual for prevention professionals*, EMCDDA Manuals 7. Luksemburg, Ured Evropske unije za publikacije.

www.emcdda.europa.eu/publications/manuals/prevention-standards

EMCDDA European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction Best practice portal

<http://www.emcdda.europa.eu/best-practice>

UNODC, United Nations Office on Drugs and Crime (2013.), *International Standards on Drug Use Prevention*, Beč, Ujedinjeni narodi.

<http://www.unodc.org/unodc/en/prevention/prevention-standards.html>

Pravna obavijest

Ova publikacija Evropskog centra za kontrolu droga i ovisnosti o drogama (EMCDDA) je zaštićena autorskim pravom. EMCDDA ne prihvata nikakvu odgovornost za bilo kakve posljedice koje mogu prosteći iz korištenja podataka sadržanih u ovom dokumentu. Sadržaj ove publikacije ne mora odražavati zvanične stavove partnera EMCDDA, Zemalja članica EU, te ostalih institucija i agencija Evropske unije. Na internetu se može naći obilje dodatnih informacija o Evropskoj uniji. Možete im pristupiti preko servera Europa (<http://europa.eu>).

© European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA), 2013.
Praça Europa 1, Cais do Sodré, 1249-289 Lisbon, Portugal
Tel. +351 211210200 • www.emcdda.europa.eu

Ova publikacija postoji na bosanskom, engleskom, hrvatskom, makedonskom, albanskom, srpskom i turskom jeziku. Jezik originala je engleski. Prijevod na bosanski je uradila Agencija za prevođenje i lektorisanje Profis d.o.o. Sarajevo, dok je provjeru izvršio Jasmin Pljevljak [Ministarstvo sigurnosti – Bosna i Hercegovina].

Kataloški podaci

European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction
European drug prevention quality standards: a quick guide
Luxembourg: Publications Office of the European Union
2013 — 37 pp. — 21 x 29.7 cm
ISBN: 978-92-9168-664-3
doi: 10.2810/14336

TD-01-13-424-BS-N